

Humánní geografie - úvod

Jak tvrdí Nigel Thrift, řada věcí se stává „stále více geografickými“, tj. do geografie proniká stále více témat a debat.

Geografie je jednou z mála disciplín, která není dominována výzkumem v USA.

Jako 4 hlavní problémy současné geografie N. Thrift vidí:

- ▶ fyzická a humánní geografie se navzájem stále více vzdalují; je to daň relativního úspěchu obou disciplín – FG se stále hlouběji integruje do „čistých“ přírodních věd, zatímco humánní geografie je nedílnou součástí věd sociálních. Každá z disciplín si v současné době interdisciplinárních výzkumů hledá partnery vně oboru. Zatímco mladší fyzikální geografové publikují především v mainstreamových časopisech přírodních věd, humánní geografové stále píšou do humánně-geografických časopisů.
- ▶ řada geografů vykazuje málo ambicí a směřuje spíše k historicky laděným tématům bez potřeby interdisciplinárního přístupu.
- ▶ konstantní pokles produkce výukových knih ve prospěch časopiseckých článků.
- ▶ malý zájem a podpora geografie ve školách.

Dělení FG a HG

Vzájemná separace humánní a fyzické geografie je relativně nedávným procesem – má své kořeny v německých (antropogeografie) a francouzských pracích začátku 19. století. Jejich vliv přetrval až do počátku století 20., kdy se formovala geografie ve Velké Británii a USA. V počátcích 20. století většina prací sice pokrývala jak FG tak HG tématem díky své orientaci na popis vztahů mezi člověkem/společností a jeho prostředím, nicméně již před 2. svět válkou se jednotliví geografové výrazně specializovali.

Současná situace je následující (platí zejména pro anglo-americké geografické prostředí): 2 hlavní geografické směry ko-existují v rámci stejných institucionálních struktur (univerzitní katedry a ústavy, učené společnosti), nicméně skutečné vzájemné intelektuální vazby jsou velice slabé a pouze velice malá část výzkumu zahrnuje spolupráci FG a HG složek.

Odkud a kam směřuje humánní geografie?

V retrospektivním pohledu se každá etapa vývoje geografie vyznačovala vlastním intelektuálním klimatem s preferovanými předměty zájmu a výzkumu. Toto intelektuální prostředí do jisté míry vždy odráželo aktuální společenská témata, dostupný teoretický aparát a politickou ekonomiku té či oné doby. Humánní geografie zde není výjimkou.

Na konci 19. a začátkem 20. století byla západní geografie primárně orientována na objevování, průzkum, mapování – tj. na témata spojená především s teritoriální expanzí. Humánní geografové se zabývali rozdíly v ekonomice, kultuře, zvycích a vztahy mezi fyzickým prostředím, rozvojem a charakterem regionu. Po roce 1945 v souvislosti s ústupem regionálního pojetí geografie relativně oslabila fyzická geografie a naopak humánní geografie prostřednictvím svých subdisciplín (zejména geografie města, geografie průmyslu a politické geografie) začala být zajímavá pro budování individuálních akademických a odborných kariér.

Stimuly rozvoje přicházely jak z evropských, tak amerických zdrojů – takovými významnými momenty byly zejména práce T. Hagerstranda (migrace, difúze, koncept time-geography), dále pak „znovuobjevení“ Christallerovy teorie centrálních míst americkými geografy.

60. a 70. léta mohou být zpětně charakterizována jako éra vypjatého modernismu zahrnující starý styl popisné regionální geografie a zdůrazňující vědu, teorii a kvantifikaci. Jde o dobu abstraktních prostorových analýz („spatial analysis“), pozitivismu a kvantitativních metod. Z nynějšího úhlu pohledu se ovšem řada aplikací kvantitativního přístupu zdá až samoúčelná.

Významné texty této doby ovšem humánní geografii nečlení do dalších subkategorií (viz. například *Chorley, Haggett, Models in Geography* – vlivná práce své doby zahrnuje sociologické modely, demografické modely, modely ekonomického rozvoje, modely zemědělských aktivit, modely měst a sídelní modely, modely průmyslové lokalizace pod názvem Modely socio-ekonomických systémů).

Ačkoli systémové přístupy té doby často nacházely uplatnění jak ve fyzické, tak v humánní geografii, specializace jednotlivých vědců se stávala neodvratným faktem, byť z pedagogických a politických důvodů nedocházelo k oficiálnímu štěpení vzdělávacích institucí. Podstaty výzkumů se však neodvratně rozešly.

Přijetí paradigmatu „prostorové vědy“ znamenalo pro (humánní) geografii významný krok a to z hlediska vlastního zviditelnění v široké skupině sociálních věd, kde byla doposud zásadně přehlížena. Společenské přijetí významu geografie může být ilustrováno příkladem z USA, kdy byla akceptována orgány financujícími vědecký výzkum (National Academy of Sciences, National Research Council, 1965 – doprovodné zprávy identifikovaly hlavní příležitosti a očekávaná výstupy geografie následovně: 1. porozumění vztahů člověk-prostředí, včetně prostorového rozložení, 2. propojování různých směrů sociálních věd na jednotícím principu prostoru, 3. podíl na zpracování postupů, pojmů, matematického a statistického aparátu v oblasti systémových analýz, zejména prostorových, 4. studium prostorové organizace jako podklad politik a plánovacích rozhodnutí).

Podobná společenská akceptace geografie proběhla současně ve Velké Británii.

Pozdní 70. léta a léta 80. lze charakterizovat vnitřní specializací a filozofickým pluralismem. Interní specializace byla důsledkem nárůstu počtu akademických pracovníků, kteří hledali volné výzkumné oblasti pro budování vědecké kariéry a reflektovala i vysokou míru ovlivnění ostatními disciplínami sociálních věd (toto ovlivnění však bylo asymetrické – humánní geografie velice málo zpětně ovlivňovala vývoj ostatních sociálních věd).

Životaschopnost řady subdisciplín se odrazila rovněž v nárůstu odborných periodik vydávaných komerčními vydavatelskými domy (např. *Political Geography, Journal of Transport Geography, Environment and Planning*).

Filozofický pluralismus byl znovu důsledkem zájmu geografů o literaturu ostatních sociálních věd – zde se čerpaly argumenty pro kritiku soudobých geografických technik a postupů a pro pokusy o restrukturalizaci oboru.

Válka ve Vietnamu, studentské bouře (už v 60. letech) přinesly do geografie nové společenské a akademické proudy zabývající se tématy sociální nerovnoprávnosti, resp. sociální spravedlnosti. Tehdejší kritičtí geografové poukazovali na fakt, že kvantitativní geografie se věnovala až přespříliš technikám a metodám faktorových analýz, densitních povrchů, vícenásobných regresí nežli závažným společenským problémům. Prostorové analýzy a kvantitativní přístupy byly opuštěny ve prospěch marxistických analýz, výzkumu životních podmínek a sociální deprivace.

Od 70., 80. let nastoupilo období zavržení paradigmatického modelu vývoje disciplíny – tj. dále vývoje zahrnující období paradigmatu s hegemonickým (vedoucím, nadřazeným) postavením a období vědeckých revolucí ústících do nastolení nového všeobecně akceptovaného paradigmatu. Namísto toho byla humánní geografie otevřena konkurujícím empirickým a metodologickým přístupům, filozofickým základům. Současná humánní geografie se rozlila do takové šíře, že uplatnění nějakého ústředního/sjednocujícího postupu/principu je prakticky nemožné. Současný výzkumný potenciál HG je tvořen nesčetnými vědeckými komunitami studujícími nevyčerpatelné množství kombinací vztahů osob, míst, institucí a prostředí.

Paradigma (dle časopisu *Vesmír*)

= určitý vědecký styl dané epochy či vědeckého společenství. Zahrnuje nejen samu nauku, nýbrž i organizaci vědy, způsob její výuky, odborný jazyk, předkládání poznatků, metodické postupy, laboratorní vybavení, formulace problémů a legitimní způsoby jejich řešení. Tím vším je zpětně určován sám předmět poznání a s ním i kritéria toho, co spadá do daného vědního oboru a co nikoliv, co je podstatné a typické a co jen okrajové, nahodilé, bezvýznamné. V předparadigmaticém období začínal podle Kuhna každý badatel od začátku. Teprve paradigma založí příslušný obor – vědecký ve vlastním slova smyslu – tím, že určí jeho předmět a rozhodne, co do něj patří a co nikoliv, jaké otázky jsou napříště přípustné (vědecké) a jaké nikoliv. To dovolí sjednotit poznávací úsilí mnoha vědců, umožní specializaci a pokrok – totiž možnost navazovat na dosažené poznatky. Tím vzniká věda v novověkém slova smyslu.

V jejím vývoji Kuhn rozeznává dílčí stadia. Normální věda - paradigma představuje nepsanou normu poznání, pravdy, vědeckosti daného oboru. Normalizace metod a postupů umožňuje dělbu práce, zakladatelé oboru nemusí být studováni, stačí, když jsou ctěni a uznáváni. Sdílené paradigma zajišťuje všeobecnou shodu jak v předpokladech a východiscích, tak ve znalostech a vědomostech, ale i v postupech a cílech poznání. Otázky jsou kladeny tak, aby měly řešení v rámci daných pravidel hry. Neřešitelné problémy jsou nepřipustné: jsou odmítány jako nevědecké, spekulativní. Paradigma zahrnuje prostředky své vlastní verifikace – osvědčuje se úspěšným sebepotvrzováním. Anomálie - s rozvojem poznání začínají vyskytovat tzv. anomálie – jevy, které sice byly řádným a uznávaným způsobem zjištěny, které však nelze ani beze všeho sloučit s dosavadními znalostmi, ani obvyklým způsobem obejít, přehlížet či retušovat. Adaptace, zpřesnění, korekce vedou k postupnému rozvolnění paradigmatu. Krize – postupně pozbývá paradigma na původní přesvědčivosti, která byla důvodem jeho prosazení. Současné znalosti, teorie, představy a poznatky vytvářejí více problémů, než jsou dosavadní přístupy schopny řešit. Tehdy přestávají být anomálie retušovány a odsouvány; od nynějška jsou naopak považovány za ten nejdůležitější, ba za vlastní problém příslušné vědy. Nastává období ‚šílených myšlenek‘, kdy nejen nestandardní, dříve ‚nevědecké‘ modely, ale i všechny nové, nečekané objevy jsou nejen trpěné, ale přímo žádoucí. Po vlně apologií („obran“) snažících se zlegitimnit paradigma a prokázat před širším publikem neotřesitelnost jeho základů vznikají díla zaměřená spíše na problematičnost a na paradoxy nynější vědy a zdůrazňující nutnost zásadních změn. Krize obvykle nachází své východisko v zásadním zvratu, vědecké revoluci provázené změnou paradigmatu – toho, které se prosadí v konkurenci. V porevolučním období se to, co až dosud bylo okrajové a nevysvětlitelné, stává základem a východiskem.

Marxistická vlna začala opadávat v polovině 80. let mj. i ve spojitosti s nástupem post-modernismu a interpretativních přístupů. Byly zavržena snahy o konstruování velkých teorií („grand theories“) ve prospěch tzv. teoretické a sociální dekonstrukce. Zcela nově byly konstruovány jak subjekty samotné, tak způsoby získávání znalostí o nich.

Paralelně docházelo ke změně metodologických postupů – kvantitativní postupy, velké společenské výzkumy začaly být nahrazovány maloměřítkovými šetřeními založenými spíše na kvalitativních datech. Současné s rozvojem těchto debat prošla humánní geografie změnou, která bývá nazývána jako „Cultural turn“.

Cultural turn

Jde o intelektuální myšlenkový posun v prostředí řady sociálních věd. V humánní geografii se vyznačoval: 1. významným růstem Kulturní geografie jako svébytné subdisciplíny, 2. pronikáním konceptů více či méně spojených s kulturními podmínkami do většiny subdisciplín HG, 3. chápáním kultury jako fenoménu, který stále více ovlivňuje širší společenskou, ekonomickou či politickou transformaci. V určitém ohledu jde o přirozenou reakci vědy na převládající politicko-ekonomické přístupy 80. let.

V konkrétním geografickém výzkumu lze identifikovat několik dopadů „cultural turn“:

- ▶ zvýšený zájem o roli místa, prostorového kontextu („...places matter“), o významu místa jako katalyzátoru působení globálních procesů;
- ▶ vymizení dřívější ostré hranice mezi oblastmi ekonomiky a kultury (viz. práce na téma kulturní ekonomiky);
- ▶ příklon ke zkoumání spotřeby namísto studia produkce, definitivní opuštění modelu „homo economicus“;
- ▶ zájem o změny hodnotových žebříčků, ekologickou citlivost, chápání identity; role a zájmy lidí, které byly doposud odvozovány od jejich pozice ve stratifikovaných společnostech přestaly být vysvětlovány pouze tímto způsobem - zkoumán byl vliv identit, kultur a přesvědčení.

Přehled přístupů

V zásadě můžeme v humánní geografii vymezit 3 základní přístupy/etapy, které se následně rozpadají do dalších proudů a směrů:

1. Empiricko-analytická věda
2. Historicko-hermeneutická věda
3. Kritická věda

Empiricko-analytická věda

Do této kategorie náleží přístupy založené na filosofických východiscích empirismu a pozitivismu. Empirismus preferuje empirické poznání před teoretickými tvrzeními dvojím způsobem:

1. ontologická výhrada – empirismus předpokládá, že výroky získané pozorováním jsou jediné, které lze vztáhnout k fenoménům reálného světa;
2. epistemologická výhrada - výroky získané pozorováním mohou nabývat hodnot pravda/nepravda bez ohledu na pravdivost či nepravdivost teoretických tvrzení.

Jinými slovy empirismus tvrdí, že fakta mluví sama za sebe. Je významným východiskem pozitivismu, jenž podmiňuje „vědeckost“ určitého tvrzení 5 podmínkami:

1. vědecké tvrzení musí být založeno na bezprostředně dostupné zkušenosti získané pozorováním reálného světa;
2. vědecké pozorování musí být opakovatelné;
3. věda formuluje teorie, které pokud jsou empiricky verifikovány, stávají se vědeckými zákony;
4. tyto vědecké zákony mají ryze technickou funkci v popisu efektivity či nevyhnutelnosti určitých jevů či událostí;
5. vědecké zákony musí být integrovány do jednotného systému Poznání

Určitou kritickou modifikací byl logický pozitivismus, jehož principy byly formulovány tzv. Vídeňským kruhem v manifestu Vědecká koncepce světa (20. léta 20. století. Logický pozitivismus bere jako vědecky významné 2 typy tvrzení:

1. empirická (syntetická) tvrzení – jejich pravdivost může být ověřena pozorováním;
2. analytická tvrzení – odvozená pomocí logiky a matematiky, jejich platnost vychází ze samotné definice.

Tím rozšiřuje vědecký status i na poznatky získané pomocí tzv. formálních věd, tj. matematiky či logiky. Potvrzování hypotéz skrze jejich empirické ověřování bylo napadeno Karlem Popperem v rámci tzv. kritického racionalismu. Popper navrhol namísto verifikace hypotéz/teorií jejich falzifikaci – předpokládal tedy pouze dočasnou platnost teorií (do doby než budou vyvráceny) a zpochybňoval jejich obecnou a univerzální platnost. Tento názor koresponduje s pozdější Kuhnovou teorií vědeckých revolucí a změn paradigmat (viz výše).

Právě postupy a principy logického pozitivismu byly a často jsou do dneška ztělesněním právě Vědy – v geografii je to zejména období tzv. kvantitativní revoluce v 50. a 60. letech, kdy byly definovány prostorové zákony a modely.

Historicko-hermeneutická věda

Hermeneutika představuje studium významů a interpretací. Jedním z neklasičtějších příkladů hermeneutických postupů je studium biblických textů sloužící k interpretování a hledání významů v Božím slově.

Některými autory je v sociálních vědách hermeneutika stavěna jako vhodnější alternativa vůči empirické metodologii ve vědách přírodních. Smyslem vědeckého poznání by nemělo být univerzální vysvětlení platné za všech okolností, nýbrž pochopení toho, jak vznikají významy připisované jednotlivým jevům, resp. pochopení subjektivních pohnutek jedinců. Důležitým předpokladem hermeneutické interpretace je, aby si výzkumník sám dobře uvědomoval pozice, ze kterých vychází a nesnažil se poznatky převádět do jiného kulturního, ekonomického nebo politického prostředí.

Z výše uvedených charakteristik je zjevné, že v geografii (dále pak zejména v historii, antropologii a ekonomii) se hermeneutické přístupy uplatňují zejména v rámci tzv. humanistické geografie a kritické teorie, zvláště byly i v průběhu tzv. kulturního obratu (cultural turn). Z hermeneutiky vycházejí i ryze moderní myšlenkové přístupy jako je post-strukturalismus/post-modernismus.

Kritická věda

Období kritické humánní geografie nenabízí nějaký ucelený přístup či soubor přístupů. Spíše jde o etapu charakteristickou rychlými změnami idejí a vývojem tzv. kritických teorií. Mezi atributy této etapy náležejí:

- A. Kritika nerovných mocenských vztahů (power relations) – odtud vychází zájem o nové přístupy k chápání třídy, rasy, etnicity, pohlaví, sexuality či věku.
- B. Vývoj tzv. kritických teorií – názorový pluralismus kritické humánní geografie dává prostor řadě kritických přístupů založených na anarchismu, feminismu, marxismu, post-kolonialismu, post-strukturalismu či psychoanalýze, které se navíc i vzájemně kombinují.
- C. Výrazná politická a společenská angažovanost projevující se:
 - a. deklarovaným avšak ne vždy realizovaným silným vztahem mezi teorií a praxí (zejména politickou praxí);
 - b. politickou aktivitou uvnitř i vně akademické půdy (např. upozornění na marginalizaci žen v rámci geografických akademických institucí);
 - c. internacionalismem, tj. rozšířením záběru z typicky anglo-amerických témat na témata celosvětová.

Postmodernismus

Postmodernismus – evropský myšlenkový směr poslední třetiny 20. stol. zaměřený proti doposud převládající koncepci jediné pravdy a jediného cíle. Usiluje o alternativnost lidských přístupů ke světu, odmítá vizi intelektuální a kulturní nadřazenosti západní civilizace i nadřazenost racionality v procesu poznání, základním požadavkem je pluralita názorů a jejich zrovnoprávnění. Zpochybňován je optimismus historického vývoje západní civilizace i pojetí dějin jako postupného překonávání dřívějších fází.

Prvním odvětvím, kde se postmodernismus rozvinul je architektura. Nicméně pojem je používán pro mnoho témat:

- ▶ různé styly architektury, umění a literatury;
- ▶ jistá koncepce vědění a vědy;
- ▶ filosofický styl s důrazem na lingvistiku;
- ▶ sociální epocha nazíraná jako čas po II. světové válce a která je charakterizována počítačovou revolucí;
- ▶ období vlivu medií
- ▶ období spotřeby nahrazující produkci jako základní část ekonomiky
- ▶ politické změny ve Východní Evropě a konec komunismu.

Pojem postmodernismus bývá někdy volně zaměňován za pojem poststrukturalismus. Někteří autoři pod postmodernismem rozumí spíše historickou epochu charakterizovanou určitými socioekonomickými a estetickými podmínky, zatímco pod poststrukturalismem teoretický přístup k vědění a společnosti.

Charakteristickým rysem post-moderní vědy je kontextovost, tj. žádné vědění nemůže být posuzováno zvnějšku, mimo kontext vlastní kultury, tradice, jazykové struktury, která ho umožňuje a uděluje mu význam. Sociální situace, které nemohou být v postmoderním přístupu uspořádány do časové vývojové řady, nemohou být nazírány jako vzájemně nadřazené nebo podřazené.

Postmoderní (humánní) geografie

Současná společenská a ekonomická realita je pro humánního geografa stále obtížnějším prostředím k explanaci a porozumění v klasickém smyslu (ve smyslu nalezení obecně platných a jasně předvídatelných mechanismů, zákonitostí a procesů). Jevy jako je např. rychlý geografický pohyb kapitálu, snižování významu geografické vzdálenosti doprovázené stoupajícím významem času, rozpad tradiční společenské a třídní stratifikace společnosti – to jsou jen příklady některých změn dotýkajících se předmětů výzkumu HG. Jako reakce na tento stav se vyvinuly dva přístupy, více či méně se prolínající. Z přírodních věd vychází teorie chaosu, v sociálních vědách se mluví o tzv. postmoderním přístupu/přístupech. Mají řadu společných rysů charakteristických zejména zavržením klasických způsobů uvažování, interpretace a predikce dat. Svět je dle těchto přístupů mnohem složitější než jsou schopny podchytit teorie vycházející z platnosti přírodních či společenských zákonitostí.

Dle minulých přístupů se zdálo, že realitu lze rozdělit do dvou kategorií:

1. deterministický a tudíž relativně snadno předvídatelný systém, skládající se z několika málo proměnných, snadno identifikovatelných a popsatelných funkčními zákony;
2. systém skládající se z více proměnných, kvůli vysokému počtu nesnadno identifikovatelných a popsatelných (např. regionální ekonomika, počasí, apod.) – tyto systémy se zdánlivě chovají náhodně, lze je popsat pouze pomocí pravděpodobnostních výroků.

Matematická teorie chaosu vnímá toto dělení jako v zásadě nesprávné. I systémy s několika málo proměnnými se mohou chovat jako náhodné, chaotické.

Analýza dat v postmoderní geografii je odlišná. Posouvá směrem od totalizujících a generalizujících modelů. Diverzita se stává klíčovým tématem. Postmodernismus postrádá matematickou preciznost teorie chaosu, nicméně stejně tak zpochybňuje pravidelnosti, obecnost a předvídatelnost chování společenských struktur a systémů, popírá platnost řady deterministických modelů.

Jednou z technik postmoderní geografie je tzv. dekonstrukce, která je orientována kriticky vůči převládající závislosti evropské vědy na matematické logice (logocentrismu).

Dekonstrukce

Přístup oponuje některým východiskům západního myšlení založeného na třech východiscích:

1. zákon identity (jestliže je budova továrnou, jde o továrnu);
2. zákon o vyloučení kontradikce, který vytváří identitu jevu ve vztahu k jiným (jestli je nějaká věc továrnou, nemůže být současně ne-továrnou);
3. zákon vyloučeného středu (pojmy továrna a ne-továrna obsahují všechny možnosti v dané situaci).

Tyto zákonitosti nám dávají objekty/identity, které jsou jasné a stálé, a utvářené skrze binární strukturu logocentrismu (pravda/nepřavda, ano/ne, pozitivní/negativní, továrna/ne-továrna). Binární struktura tradičního vědeckého myšlení spíše nastoluje kontradikci a výlučnost obsahu/významu dvou pojmů, nežli jejich mix a podobnost – z tohoto pohledu jestliže je továrna místo výroby, potom jakákoli ne-továrna (např. domácnost) už místem výroby není. Například ekonomická geografie potom zkoumá továrny a nikoli ne-továrny. V klasickém vědním přístupu je tedy jeden termín tedy privilegován na úkor druhého – toto je z hlediska dekonstrukce nesprávné, protože první termín je tím druhým vytvářen, jinými slovy druhý termín je součástí toho prvního.

Postupy dekonstrukce se snaží stírat ostré hranice mezi polaritami významů, zvýrazňovat podobnosti (například nejen továrny, ale také domácnosti jsou místy rozsáhlé ekonomické produkce), zpochybňovat neměnnost identity, pojmů a jejich významů, ukazovat jak potlačované významy a obsahy souvisejí s privilegovanými.

Jde o to, že jeden autor může zaujímat při vytváření či psaní textu různé pozice, významy jsou tvořeny vkládáním studované reality do různých kontextů a její excerpcí z různých textů. Téměř vše může být dekonstruováno jako text – a zároveň text neodráží skutečnost, realitu, ale sám ji spoluvytváří.

Dalším pojmem postmoderní geografie je tzv. diskurs – jde specifickou sérii interpretací a praktik, které ve svém důsledku vytvářejí určité významy, spojují je mezi sebou a legitimizují. Jde o mechanismy, které vytvářejí obsahovou a významovou strukturu světa, jež považujeme za daný (taken-for-granted world). Při uvažování diskursu jde o začlenění významů, konceptů, myšlenek, ideologií do širšího kontextu v době a místě, ve kterém vznikaly. Je to jakási reakce na pozitivismus či strukturalistická pojetí, která zcela opomíjí chaotické historické události, události a procesy a místo se snaží generalizovat pravidelnost. Diskurs zdůrazňuje specifčnost míst, tvrdí, že důležitější je pochopit a vysvětlit odlišnosti, než se snažit o hledání podobností a jejich generalizaci. Jevy a procesy v prostoru nejsou součástí nějakého prostorového vzorce, ale jsou součástí místního diskursu, kontextu.

Postmoderní diskuse o empirickém výzkumu se projevuje množstvím obecných argumentů, jak by výzkum veden být neměl, ale konkrétnější návody či příklady, jak by výzkum měl být proveden jsou velmi řídké.

Pokud jsou text, jazyk a reprezentace ústředními pojmy, mnoho výzkumníků vnímá „empirické“ jako synonymum pro text, a proto se nezaměřují na realitu vně textu. Dekonstrukce textu (nebo spíše úzkých sociálních fenoménů, které se objeví v textové formě) je typickým příkladem použití.

Postmodernismus se jeví zároveň příliš skeptický (odhlíží od systematictější teorie). Tímto podkopáváním ustanovených struktur si postmodernismus připisuje určitou parazitní tendenci, která se také objevuje v četných ironických komentářích a doplňcích, svým zaměřením na marginální a periferní spíše než vytvářením vlastní znalosti. Tím chybí i vlastní autonomní sociální výzkum. Přínos postmodernismu (mimo teoretické a filosofické výklady) je tak omezen na komentáře nebo analýzy, kterým lze porozumět pouze uvnitř specifického kontextu ve vztahu k textu, ze kterého analýza vychází.

Diskuse o postmodernismu měla ohnisko v Sokalově aféře. Fyzik Sokal publikoval článek v postmodernistickém časopise Social Texts. Po vydání článku autor přiznal, že článek byl plný hloupostí, které pouze na první pohled vypadaly smysluplně, nicméně byly zamýšlena jako parodie. Sokal pozval kohokoli, kdo považuje realitu za soc. konstrukci, ať vyskočí z okna jeho kanceláře ve 12. patře.

Současný příklon ke stavu vědy, který se často nazývá postmoderním lze kritizovat:

1. zájem o sociální teorii v řadě případů sklouzl k debatám „o teorii kvůli teorii, tj. místo aby byla teorie diskutována a připomínkována pro lepší vysvětlení reálného žitého světa okolo nás, stává se sama o sobě cílem a objektem zkoumání (podobně jako se kvantifikace v 60. a 70. letech stala cílem geografického výzkumu a ne jeho nástrojem);
2. náklonnost postmoderní geografie ke zdůrazňování kulturních rozdílů, „jinakosti“, minoritních skupin vede v některých případech k rezignaci na kritickou sociální analýzu a ke sklouznutí k povrchnímu akademickému radikalismu;
3. hodně pozornosti se věnuje reprezentaci a dekonstrukci fenoménu, nežli fenoménu samotnému.
4. post-moderní zavržení „vědeckého přístupu“, „Pravdy“, objektivity a rigorózních empirických zkoumání vede k novému politickému, ekonomickému a společenskému relativismu, který přikládá pouze malou váhu systematickým empirickým analýzám a naopak dopřává ad hoc kvalitativnímu impresionismu.
5. řada současných kritiků tvrdí, že vzestup „post-moderní“ humánní geografie s důrazem na analýzu textu, dekonstrukci, kritičnost, interpretaci zavedl tuto disciplínu na čistě teoretické hřiště, kde diskutují pouze geografové samotní, odtržení od širších společenských témat a zájmů. Vzrůstá tak riziko existence humánní geografie jako disciplíny neschopné vystoupit za úzké akademické hranice. Jako disciplíny schopné „pobavit“ vědce samotné, nicméně ignorované ze strany ostatních věd, komerční sféry či politiky a veřejné správy.

Právě obava ze ztráty praktického využití geografických výstupů vede k částečnému posilování tzv. aplikované geografie (applied geography). Snahou je co nejširší možná komodifikace geografických znalostí, tj. komerční uplatnění absolventů a výzkumných výstupů. Toto úsilí vede v řadě případů k paradoxním návratům k lokalizačním analýzám a ostatním postupům geografie jako „spatial science“, podporovaným ovšem výkonnými GIS aplikacemi. Geografie stále patří mezi sociální vědy vybavující své absolventy slušnými technickými dovednostmi kombinovanými s liberálními pohledy a názory tradičních sociálních věd. Cílem je proto udržet tuto rovnováhu mezi technickými dovednostmi typu GIS, kartografie, interpretace leteckých snímků a znalostmi z oblastí rozhodování, kritického myšlení a řešení problémů.